

РЕЧ ЗАБОРАВА, ЧЕКАЊЕ ИСТИНЕ

(Морис Бланшо: *Чекање заборав*, превели са француског Маја Бајић и Немања Митровић, Академска књига, Нови Сад, 2024)

Јединствена појава послератне Европе, непоновљиви, чудесни хибрид књижевника и филозофа, Морис Бланшо је у Србији деценијама био лишен пажње какву заслужује. Додуше, већ 1960. преведени су делови његове збирке огледа *Књижевни ѝросћор*, уз пропратни текст Миодрага Павловића који је дуго важио за јединог писца чланка на српском језику посвећеног овом аутору (1959. у *Лешојису Машице српске*). Ствари су почеле да се мењају тек недавно. Ваља најпре споменути поједине текстове који су излазили по многим часописима, новосадска *Поља* су 2012. посветила један темат Бланшоу. Након тога најпре је преведен криптични роман *Тома мрачни* („Карпос“, 2013, прев. Б. Савић Остојић). Следи приповест *Заустављање смрти* („Службени гласник“, 2019, прев. Д. Ђурић), па *Корак (не) на ону сћрану* („Академска књига“, 2022, М. Бајић и Н. Митровић).

Преостаје нам да се надамо да ће светло дана у скорije време угледати и његова капитална дела *Бесконачни разјовор* и *Писање ѝројаси*, као и интегрална верзија *Књижевни ѝросћор*.

У филозофији је пресудна аргументација, појмовно расправљање. У књижевности пак водећу улогу имају реторичке форме, метафоре и остале стилске фигуре. Код Бланшоа аргумент је често метафора, а језичка мајсторија ступа на место појма. Његова се мисао најкомотније осећа у фрагментима, у тој романтичарској форми која је настала у отпору спрам некада обавезујућих филозофских система. Отуда је и жанр списка *Чекање заборав* крајње изазовно, ако не и немогуће одредити. Није то ни оглед, ни роман, ни збирка фрагмената, него је помало од свега тога. Њих двоје се налазе у јефтиној хотелској соби, али оно што следи само је делом љубавничка драма. Има емотивних исповести, има крајње минуциозних, за Бланшоа карактеристичних посматрања другог. Примера ради, за партнерку наратор каже да њено присуство није било у односу с оним што је било присутно у њој. Парадокс типичан за Бланшоово писање – присуство као размакнуто, удаљено само од себе. Приказује нам се унутрашњост собе која не одржава никакву везу са спољним светом. Нисмо упознати ни са временским ни са просторним контекстом. Само нам се појављује унутрашњост особе која није отеловљена спољном појавношћу. Као да сведочимо сцени раскида између личности и појаве – с једне стране особа је ту, присутна је за другога, али је у том присуству таква да је истовремено и одсутна. Сусреће се са другим тако што му измиче, што у своју присутност не уноси оно што се налази

у њој. Чини се да писац скицира бездуховну појавност, лишену осећања, свега што особу чини таквом каква јесте. Таква врста присуства сведочи о појави која је супротна блискости. Уместо спајања, једнодушности, сједињења у љубави, Бланшо пре указује на страност, удаљеност, измицање, размакнутост, као пресудне сигнатуре савремених међуљудских односа. Тако није могао да пропусти да с њом одржава односе из којих је она била искључена. Његов пресудни однос не почива на укључивању партнерке него на њеном искључивању, он је с њом тако што је без ње.

Два појма истакнута у наслову такође су међусобно хетерогена. С једне стране, заборав спада у древне појмове хеленске културе. Лета је река заборавља, а душе умрлих морају најпре да пију њену воду, како би се ослободиле сећања на претходни живот и евентуално биле рођене у неком другом телу. Заборав није дефицит, није мањкавост, него је пре услов могућности новог живота, нове егзистенције. Да бисмо постали неко други најпре морамо да заборавимо оно што смо раније били. Афирмисати заборав за хеленску антропологију значи заложити се за нови живот. С друге стране заборав налази се сећање. Сећање је од Платона фаворизовано као синонимно знању. Атински филозоф био је уверен да знање није нама спољашње, не налази се нигде изван нас, него до њега долазимо тако што се окрећемо својој мисаоној унутрашњости. Надаље, појам истине на старогрчком језику упућује на оно што је измакло забораву. Штавише, *aletheia* се односила на оно што се не сме заборавити, јер је просто незаборавно. Европа је почевши од старих Хелена оно истинито по правилу тражила тамо где су на делу били памћење и сећање као антиподи забораву и неповрату. То ипак не значи да је заборав празна негација. Почевши од Ничеа, заборав је изразито афирмативна способност без које нема стварања, нема изласка из постојећег, нема креативног егзистирања. Живот засићен сећањем губи способност да живи. Како бисмо живели у правом смислу речи, морамо *знаћи да заборављамо*. Бланшо одлази корак даље. Заборав је за њега синониман с оним што јесте, друга је реч за бивствовање. Или, прецизније речено, бивствовање је „још једно име за заборав”. Уколико је тако, знање о ономе што јесте уједно је и *знање заборавља*, онога заборављеног, потонулог у таму историјске предаје. С друге стране, чекање није имало сличну репутацију нити упоредиву древност. У филозофији маргиналан, готово непримећен феномен, наилазио је тек на ретку књижевну обраду и то превасходно код савремених писаца попут Бекета и Кафке. Отуда није случајно да се управо њима Бланшо узастопно враћао.

Чекање за Бланшоа није тек парадоксална активност у којој заправо нема активности. Време чекања није празно време које се испуњава доласком онога на шта се чекало. Напротив, чекање према Бланшоу започиње онда кад заправо више и нема ничега што би се могло чекати. Чекање почиње тек након свог краја. Отуда у правом смислу речи чекамо тад кад смо у ствари престали да чекамо. Тек кад метафорички поништимо предмет чекања, кад практично чекамо *ништа*, тек тад се заправо успоставља оно што Бланшо, на Кјеркегоровом трагу, назива *крећање чекања*. Док је Данац говорио о кретању стрепње, задуженом да извуче дух из стања невиности, да га суочи са грехом и упуту ка спасењу, Бланшо показује да чекање нипошто није статично, како га обично доживљавамо. Говор о *крећању чекања* смера да укаже на процесуалност, својеврсни ток својствен чекању. Чекање није

релативно спрам онога што чека. То ће рећи да изванредан значај очекиваног не подиже дигнитет конкретном чекању, као што га не омаловажава баналност или ништавност онога што треба да уследи. Значај предмета чекања је код Бланшоа увелико превазиђен, надмашен је кретањем чекања. Чекање је процес који имплицира унутрашњу динамику, згушњавање којим се чекање испоставља као егзистенцијално примарно у односу на оно што се очекује. Зато се из перспективе чекања све ствари испостављају подједнако важним и подједнако испразним. Чекање одузима моћ и актуелност стварима, док чекамо, ништа не важи као поуздано, постојеће и делатно. Напротив, као активност која је изостанак активности, чекање трансформише постојеће у латентно стање.

Време чекања није линеарно, оно не функционише у уобичајеном низу од прошлости преко садашњости ка будућности. Да бисмо чекали, морамо имати времена за чекање, морамо располагати с преобиљем времена. Ипак, чекање се као активност испоставља као суспензија активности, током њега време бива испражњено, тако да се преобиље времена испоставља као недостатак времена, време које је исто-времено негација времена. Трајање чекања утолико је преобиље времена које недостаје само себи.

Преплетаност присутног и одсутног, језик као говор неприсутног, ословљавање онога што није ту, али се ипак речима материјализује, отеловљује, евоцира, спадају у Бланшоове тематске фасцинације. Писање и говорење чини присутним оно што није ту, оно што је одсутно. У сусрету са забором писање се суочава с одсуством нечега чега више нема, па тиме описује двоструко одсуство. За разлику од Хегеловог *рада нећаице*, из ове двоструке негације не проистиче ништа позитивно. Мислити заборав значи језиком указивати на одсуство одсуства, вербализовати неприсутност одсутног. Бланшоова генијална поента коју можемо да разабере из ове књиге сугерише да нема и не може бити ниједне речи која делимично не реферише на заборав. Такође, и ћутање чекања посредује своју истину. Тиме су чекање и заборав стекли боравишну дозволу тамо где се расправља о највишим онтолошким проблемима, о истини онога што јесте.